

Beeldig wandelen in Gulpen-Wittem

Beeldig wandelen in Gulpen-Wittem

- > Kunstwandeling Gulpen
- > Monumentenwandeling Eys

Welkom in 'het mooiste stukje Nederland'!

Inhoudsopgave

Plattegrond Gulpen	4
Plattegrond Eys	5
Kunstwandeling Gulpen	6
Monumentenwandeling Eys	16

Foto voorkant: 'De ontmoeting'
van Dick van Wijk

Meer informatie

T. 0900-555 9798 (€ 1,- p.g.)
I. www.vvzuidlimburg.nl
E. info@vvzuidlimburg.nl

I. www.gulpen-wittern.nl
E. info@gulpen-wittern.nl

De gemeente Gulpen-Wittern, ook wel het mooiste stukje Nederland genoemd, vormt het kloppend hart van het Limburgse heuvelland. Het reliëfrijke landschap met bossen, weilanden en boomgaarden geven het geheel een groen karakter. Maar ook de vele monumenten, van kastelen en kloosters tot molens en vakwerkboerderijen, zijn beeldbepalend.

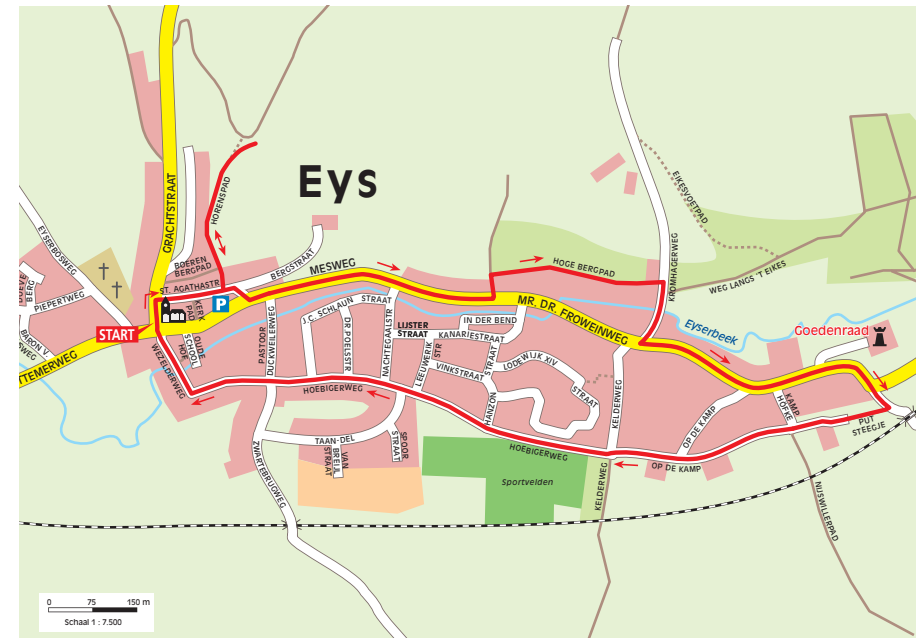

Zicht op Eys

Aan kunst en cultuur geen gebrek in Gulpen-Wittern. In deze inspirerende omgeving werken en exposeren veel kunstenaars. Er zijn altijd wel evenementen of manifestaties gaande, die een bezoek meer dan waard zijn. Een uitgebreid overzicht van alle evenementen die in de gemeente plaatsvinden, vindt u op www.gulpen-wittern.nl of www.vvzuidlimburg.nl. Op de gemeentelijke website vindt u ook een overzicht van alle ateliers die zich in de gemeente bevinden.

De gemeente Gulpen-Wittern kent tien kernen. Door twee kernen is nu een thema wandelroute uitgezet. Een kunstwandeling door Gulpen en een monumentenwandeling door Eys. Aan de hand van deze wandelingen maakt u op een bijzondere manier kennis met de dorpjes, hun monumenten en cultuuruitingen.

De gemeente Gulpen-Wittern wenst u twee plezierige ontdekkingstochten toe.

1 Kunstwandeling Gulpen

Start- en eindpunt > de Markt in Gulpen
 Duur van de wandeling > ongeveer 2 uur
 (ingekorte variant ongeveer 1,5 uur)
 Lengte > circa 4,5 kilometer (ingekorte variant circa 3 kilometer)

2 Monumentenwandeling Eys

Start- en eindpunt > Sint Agathakerk in Eys
 Duur van de wandeling > ongeveer 1,5 uur
 Lengte > circa 3,5 kilometer.

Kunstwandeling Gulpen

Start- en eindpunt > de Markt in Gulpen

Duur van de wandeling > ongeveer 2 uur (ingekorte variant ongeveer 1,5 uur)

Lengte > circa 4,5 kilometer (ingekorte variant circa 3 kilometer)

> U start bij het VVV-kantoor, in de Dorpsstraat in het centrum van Gulpen. Midden op de Markt, tegenover het kantoor, ziet u een bronzen beeld, genaamd **De Limburger**.

Kunstenaar > **Bert van Loo** is in 1946 in Gulpen geboren. Hij heeft van 1969 tot 1973 aan de Gerrit Rietveld Academie gestudeerd en is woonachtig in Amsterdam. Het bronzen beeld werd in 1975 op de Markt geplaatst en staat symbool voor de drie verschillende karaktereigenschappen van de Limburger (vandaar drie gezichten): de vrolijke, gezellige, bierdrinkende Bourgondiër, maar ook de relativerende, vrome én een beetje arrogante Limburger. Een kleine replica van dit beeld wordt jaarlijks uitgereikt aan 'dé carnavalsvierder van Limburg'.

> Loop de Rosstraat in, richting de bloemenboetiek. Na ca. 150 meter ziet u aan de rechterkant de Protestantse kerk, genaamd de Toeristenkerk. **Voor de kerk staat een ijzeren kunstwerk.**

Kunstenaar > **Dick Roymans** (1940) uit Mechelen. Het kunstwerk verbeeldt de verbondenheid van de oecumenische gemeenschap. Het kunstwerk is in 1966 geplaatst bij de opening van de Toeristenkerk.

> U vervolgt de Rosstraat. Aan het eind vindt u rechts het ontmoetingscentrum Timpaan, genoemd naar de nokgevel (Timpaan) van de oude pastorie, die vroeger op die plek stond. De nokgevel is ingemetseld naast de ingang. Hierop staat een tekst, toegeschreven aan Pythagoras: 'Indien ge vreugd wilt vermenigvuldigen, moet ge haar delen'.

> Na ca. 20 meter ligt aan uw linkerzijde de ingang van de Rooms Katholieke kerk.

De R.K. Sint Petruskerk werd in 1923-1924 gebouwd, omdat de oude kerk te klein werd. Deze in natuursteen opgetrokken neo-Romaanse kruiskerk is een ontwerp van architect Caspar Franssen (1860-1932).

De Limburger

Kunstwerk voor Toeristenkerk

Het plein waarop u zich nu bevindt, heet het Kapelaan Pendersplein.

De naam van het plein verwijst naar kapelaan Penders, die tijdens de Tweede Wereldoorlog actief was in de Limburgse onderduikorganisatie. Door verraad werd hij op 21 juli 1944 opgepakt. Hij kwam uiteindelijk terecht in concentratiekamp Bergen-Belsen. Op 15 april 1945 werd het kamp door de Engelsen bevrijd. Voor kapelaan Penders mocht medische hulp niet meer baten. Hij stierf op 24 april 1945. Ter nagedachtenis werd het plein voor de hoofdingang van de R.K. Kerk naar hem genoemd.

Vorbij de kerk op het plein is het Heilig Hartbeeld te zien. Het Heilig Hartbeeld was de vervulling van een wens van deken Schroeder (1854-1927), die van 1914 tot 1927 deken in Gulpen was. Het werd gebouwd na diens overlijden en op 27 oktober 1929 plechtig ingezegend (zie ook de tekst aan achterzijde van het monument).

> Ga terug in de richting van de Timpaan en neem links van het gebouw de trap naar boven. Aan uw linkerzijde bevindt zich de achterkant van het gemeentehuis.

Het gebouw fungeert sinds 1972 als gemeentehuis. Daarvoor was het een klooster annex bejaardencentrum van de Zusters van Liefde. Het gebouw dateert uit 1932. De raadszaal is gevestigd in de oorspronkelijke kapel van het klooster.

Op de muur van het gemeentehuis is een **wandrelief** aangebracht.

Voormalig gemeentewapen

"blauw stoplicht"

De Worsteling van Jakob

Gezicht van gevel oude school

Kunstenaar > Jef Wishaupt, geboren in Maastricht (1940), woonachtig in Vaals. Het bronzen kunstwerk stelt het gemeentewapen van Gulpen voor en is hier in maart 1989 geplaatst. De vorming en afwerking van het wandreliëf is een compromis tussen het artistieke uitgangspunt van de kunstenaar en de heraldiek, die in het wapen ingesloten zit. Zowel de heraldische kleuren (goud, rood, blauw en zwart) als het gebruikte materiaal (brons) zijn door Wishaupt in hun waarde gelaten.

Links van het wandreliëf staat een kunstwerk, in de volksmond '**blauw stoplicht**' genaamd van **kunstenaar Rob Stultiens**, geboren in Maastricht (1922). Van 1950-1954 heeft hij aan de Jan van Eyckacademie te Maastricht gestudeerd. In 2002 is hij in Bunde overleden. Het kunstwerk is door de heer Eyck na de verbouwing van het gemeentehuis eind jaren '60 aan de gemeente geschonken.

> **Vervolg de weg (Kiebeukel)**. Na ca. 50 meter ligt aan de rechterzijde een protestants kerkhof. Vanaf de weg ziet u het kunstwerk **De Worsteling van Jakob**.

Kunstenaar > Pierre Lumey, geboren in Partij-Wittem (1948). Het kunstwerk is van brons en werd in 2005 door de familie Ploem geschonken ter ondersteuning van de historische band met de Gulpense (protestantse) gemeenschap. Deze familie bezat tot de jaren '80 een leerlooi-erij in Gulpen. In de jaren '50 werden zij katholiek. Later is de familie naar Brabant verhuisd.

Op de voorgevel van huisnummer 31 en de nieuwbouw ernaast zijn **gezichten** te zien. Deze zijn afkomstig van het voormalige schoolgebouw dat op die plek heeft gestaan. Het verhaal gaat dat het gezichten van bekende Gulpenaren zijn. Maar of dat ook echt waar is..?

> Na de T-splitsing ziet u aan de linkerkant een plaquette tegen de muur.

Kunstenaar > Appie Drielsma, geboren in Maastricht (1937). De plaquette is ter herinnering aan de joodse synagoge, die voor de Tweede Wereldoorlog op deze plek stond (1823-1947). In Gulpen leefde voor de Tweede Wereldoorlog een vrij grote joodse gemeenschap. Aan de Rijksweg, ter hoogte van het bejaardentehuis, is nog een kleine joodse begraafplaats te vinden.

Nadat Gulpen in 1818 zelfstandig was geworden, trof men voorbereidingen voor de bouw van een nieuwe synagoge, ook wel 'sjoel' genaamd. Dat ging niet zonder slag of stoot. De pastoor en kapelaan van Gulpen probeerden de bouw uit alle macht tegen te houden. Het gebouw, in de vorm van een vierkant mergelstenen gebouwtje onder een leien tentdak, met daarop een torentje, werd uiteindelijk in 1823 gerealiseerd. Het gebouw stond op een ommuurd plateau. In de vleugel van het gebouw bevonden zich de woning van de voorganger en het mikwe (joods badhuis). De synagoge werd in 1947 grotendeels gesloopt.

> Loop door tot aan de Dorpsstraat. Op de hoek van de Kiebeukel en de Dorpsstraat treft u links een **oorlogsmonument** aan.

Kunstenaar > Appie Drielsma, geboren in Maastricht (1937), de laatste jaren van de oorlog ondergedoken in Gulpen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de joodse burgers van Gulpen slachtoffer van vervolging. Zij kwamen allen om in de concentratiekampen Sobibor, Auschwitz en Mauthausen. Er waren geen nabestaanden meer, die voor een passende herinnering konden zorgen. Door de plaatselijke bevolking, overheid en kerken werd het benodigde geld bijeengebracht voor een monument.

Oorlogsmonument

Paard in brons

Het van beton gemaakte monument is een teken van nagedachtenis aan de joodse gemeenschap en de oorlogsslachtoffers. Volgens de kunstenaar symboliseert het een onderbroken levenslijn of -ritme. De eenvoud maakt concentratie op het gebeurde mogelijk. De gegoten tekst in het hebreuws betekent: 'Hou zoveel van je naaste als van jezelf. Ik ben de eeuwige' (afkomstig van Leviticus). Daarmee vormt het monument ook een waarschuwing voor de toekomst; een waarschuwing tegen alle vormen van discriminatie. Dit monument werd op 4 mei 1989 door de staatssecretaris van Onderwijs, mevrouw Ginjaar-Maas, onthuld.

> Steek de Dorpsstraat over en loop de Professor Cobbenhagenstraat in. Links ziet u de ingang van de oude begraafplaats en de oude toren van de oorspronkelijke kerk van Gulpen.

De toren hoorde bij de kerk die in de jaren 1613-1614 werd herbouwd, na een verwoesting van meer dan veertig jaar eerder. In 1631 werden de kerk en toren opnieuw gedeeltelijk verwoest na een blikseminslag. De toren is het enige restant van de oude kerk, die rond 1924 werd vervangen door de huidige kerk aan het Kapelaan Pendersplein. Gezien de bouwwijze van deze toren (muren van twee meter dik met zware steunberen) heeft zij waarschijnlijk oorspronkelijk als verdedigingstoren gediend.

> Als u verder loopt, komt u uit bij een T-splitsing. Sla hier rechtsaf, blijf de straat volgen en steek het bruggetje over de Gulp over.

Let op: hier splitst de wandeling zich in een korte en lange versie. De lange versie gaat gedeeltelijk door het buitengebied met een stukje onverhard voetpad. Kiest u liever voor de korte versie? Loop dan rechtdoor de Nieuwstraat in. Steek de Rijksweg over en ga naar rechts tot aan het busstation (na ca. 60 meter). Pak nu de wandeling weer op, vanaf de beschrijving op pagina 12 bij het kunstwerk [Paard in brons](#).

> Na het bruggetje over de Gulp slaat u linksaf de Burggraverweg in. Als u de Gulp blijft volgen, komt u op het Burggravervoetpad uit. Na ca. 150 meter passeert u aan de linkerkant een haag, waarachter zich de Beeldentuin van Moeras tot Paradijs bevindt. Loop na het bruggetje de wei in. Hier gaat de Gulp over in de Geul. Volg het voetpad door de wei tot aan de brug over de Geul. Steek deze brug niet over, maar ga rechtsaf en volg het pad langs de Geul richting bebouwing. U bereikt een parkeerterrein. Vervolgens gaat u linksaf. Volg de weg langs het tennisterrein en het voetbalterrein en dan naar rechts. Aan de rechterkant ziet u kunstgalerie de Auw Sjoekelaatfabriek met in de voortuin twee kabouters.

Kunstenaar > U. Koopmans, grootvader van de galeriehouder. Doordat de kabouters een niet alledaagse kleur hebben gekregen, worden ze vervreemd van hun normale tuinkabouterschap. Volgens de galeriehouder zijn de kleuren tevens een eerbetoon aan de kunstenaars Yves Klein en Margritte. Yves Klein is o.a. bekend om zijn specifieke kleur blauw. De geschilderde margrietjes moeten de verbinding maken naar de kunstenaar Margritte. Deze kunstgalerie is gevestigd in de voormalige chocoladefabriek Fouarge (tot midden jaren '80).

Gevelsteen

Vroedmeesterpad met vissen

Smeltkroes van de evolutie

de Boot

> Volg de weg en ga vervolgens het trottoir op dat langs de Rijksweg loopt. Na ca. 300 meter steekt u de Rijksweg over naar het busstation. Hier staat het beeld **Paard in brons**.

Kunstenaar > A.W.B.J. (Fons) Bemelmans, geboren in Maastricht (1938), woonachtig in Eijsden. Het beeld werd in 1988 bij de aanleg van het huidige busstation geplaatst. De kunstenaar heeft zich duidelijk door de plaats van bestemming van het kunstwerk laten inspireren. Het kunstwerk verwijst naar de grootscheepse renovatie van het busstation en geeft uitdrukking aan het thema 'reizen en vervoer'. Het paard kan gezien worden als het oudste vervoermiddel. Vroeger heeft vlakbij het busstation zowel de heerbaan als het traject van de stoomtram van Aken naar Maastricht gelopen.

> Loop om het busstation naar de Burg. Teheuxweg en neem de parallelweg aan de rechterkant (Prinses Irenweg). **In de gevels van de huisnummers 10, 12 en 14 kunt u de afbeeldingen van dieren ontdekken.** De Prinses Irenweg komt uit bij een fontein, waarin een **Vroedmeesterpad water op drie vissen spuwt**.

Het beeld is naar het ontwerp van J. Augustin, Taken Landschapsplanning Roermond. Het beeld werd in 1986 geplaatst ter gelegenheid van de eerste fase van de reconstructie van de kern van Gulpen. Het water dat uit de bek van de kikker spuit, komt uit de Gulperberg en stroomt via een cascade naar de Gulp.

> Volg de cascade. Aan het einde ziet u het beeld de **Smeltkroes van de evolutie**.

Kunstenaar > Dolf Wong (1921) uit Neer. Het beeld symboliseert een grote obelisk met daaromheen vissen die langzaam in vogels veranderen. Het kunstwerk heeft een zeer bewogen geschiedenis achter de rug. Toen het concept in het klein gereed was, bleek dat het idee niet in Nederland kon worden gerealiseerd. Dankzij de hulp van een vriend kon Wong de 3,5 meter hoge steen in China laten maken. Hoog in de bergen (op ca 4000 meter hoogte) werd een groen granieten rotsblok uitgekapt en in twee gedeelten bewerkt tot de huidige vorm. Vervolgens werd deze granieten 'druppel' per schip naar Rotterdam vervoerd. Het kunstwerk staat voor de evolutie, die hier in de loop van miljoenen jaren heeft plaatsgevonden: van de vroege zee tot het huidige heuvelachtige landschap. De overgang van vissen naar vliegende vissen en uiteindelijk vogels is een concrete uitbeelding hiervan. De steen op zich beeldt de oervorm uit, die door iedereen anders gezien kan worden. Het kunstwerk werd in 1988 geplaatst.

> Sla nu linksaf en daal de trapjes af naar het voetpad langs de Gulp. Volg dit paadje en ga aan het einde rechts. Aan de rechterkant liggen grote zwerfkeien. Verderop voor het vakwerkhuisje ziet u het kunstwerk **de Boot**.

Kunstenaar > Bert Reijnen uit Roermond. Het beeld, een boot op woelige golven, is in 1989 tijdelijk geplaatst op de voormalige drenkplaats aan de Gulp in het kader van een tijdelijke kunstroute. Dankzij een schenking van oud huisarts Dieneke Schepel heeft de gemeente het beeld in 1990 kunnen kopen en staat het hier permanent.

De Ontmoeting

Moeder met kind

Twee Stromen

> Vervolg de weg tot de T-splitsing en steek de straat over. Neem nu het voetpad richting de vijver. Als u het voetpad rechts aanhoudt, passeert u het bronzen beeld **De Ontmoeting**.

Kunstenaar > Dick van Wijk, geboren in Leiden (1943), woonachtig in Roermond. Dit kunstwerk werd in het kader van de reconstructie van de kern Gulpen geplaatst. Het kunstwerk bestaat uit twee stoelen van ca. 3,5 meter hoog met twee bronzen beelden in de vorm van zittende personen.

> Loop om de vijver heen (links- of rechtsom). Ga bij het einde van de vijver linksaf over het bruggetje over de Gulp. Linksaf via het parkeerterrein en u bereikt de Molenweg. Steek de Molenweg schuin over de Burg. Teheuxweg in. Neem vervolgens de eerste weg rechts (Landsraderweg). Neem het trottoir aan de linkerkant. Steek de weg en het fietspad over en ga rechtdoor de trapjes op. Op het plein ziet u links een glazen piramide, met daarvoor het beeld **Moeder met kind**, gemaakt door **Louis Reijnen** (1947, woonachtig in Sweikhuizen).

De piramide doet denken aan de piramides bij het Louvre te Parijs. Het gebouw werd oorspronkelijk in 1992 gebouwd als bezoekerscentrum voor de cultuur- en natuurhistorie van het Zuid-Limburgse heuvelland ('Primosa'). Tegenwoordig is het European Fine Art Centre, een samenwerkingsverband van drie kunsthandels, in de piramide gevestigd.

> Neem de volgende trap en ga bovenaan linksaf. Blijf de weg mee naar links volgen. U loopt als het ware om de piramide heen. Steek bij de T-splitsing de weg over en neem het voetpad richting de watermolen. Ga aan het einde van het voetpad rechtsaf langs het waterrad.

De Neuborgermolen stamt uit 1712 en heeft het grootste waterrad van Nederland. In 1985/86 is de molen grondig gerestaureerd.

> Blijf de weg vervolgen. Bij de T-splitsing loopt u linksaf het bruggetje over.

Aan uw linkerhand ziet u een recent volledig gerestaureerd vakwerkhuis liggen. Vakwerkhuisen worden vaak als symbool voor deze streek gebruikt.

> Ter hoogte van de ingang van de vijver gaat u bij de verkeerslichten rechtsaf (Rijksweg) richting het dorp. Links en rechts passeert u de Gulpener Bierbrouwerij.

De Gulpener Bierbrouwerij stamt uit 1825 en is één van de weinig overgebleven familie-brouwerijen die in deze streek veelvuldig voorkwamen. Eén van de doelstellingen van deze brouwerij is het bier op een milieuvriendelijke wijze te maken met graan en hop uit de eigen streek. Hiertoe heeft de brouwerij samenwerkingsovereenkomsten met boeren uit de omgeving afgesloten. Voor groepen is het mogelijk de brouwerij op afspraak te bezichtigen.

> Bij de tweede verkeerslichten slaat u links af. U loopt tegen de achterkant van het beeld, genaamd **Twee Stromen**, aan.

Kunstenaar > Arthur Spronken, geboren in Beek (1930). De twee bogen symboliseren de samenvloeiing van Gulp en de Geul. Het kunstwerk werd hier in 1992 geplaatst, nadat de gehele overkapping van de Gulp in het centrum van Gulpen weggebroken en vernieuwd was.

> U bent nu bij het einde van deze kunstwandeling aangekomen. We hopen dat u ervan genoten heeft.

Monumentenwandeling

Start- en eindpunt > Sint Agathakerk in Eys

Duur van de wandeling > ongeveer 1,5 uur

Lengte > circa 3,5 kilometer. De route gaat gedeeltelijk over voetpaden en is daardoor lastig voor kinderwagens en buggy's.

> U start bij de kerk.

St. Agathakerk

De Sint Agathakerk werd in 1732 gebouwd naar een ontwerp van de bekende Westfaalse architect Johann Conrad Schlaun. Graaf Ferdinand von Plettenberg, Vrijheer van Wittem en Eys, had uit zijn geboortestreek (Nordkirchen bij Munster) zijn huisarchitect Schlaun meegenomen om in het Wittense voor hem te werken. De stijl waarin de éénbeukige kerk werd gebouwd - en die verder in Nederland nauwelijks te vinden is - wordt 'Westfaalse Barok' genoemd.

Het kerkorgel is in 1844 gebouwd door de gebroeders Müller uit Reifferscheid, de beroemde orgelbouwers. In 1962 is het gerestaureerd en sindsdien vinden er regelmatig orgelconcerten plaats. De kerk zelf werd in 1934/35 gerestaureerd en uitgebreid met twee lage dwarsruimten naast het koor. In de jaren '80 volgde een algehele restauratie.

In 2001 werden in de zijkapel van de kerk acht gebrandschilderde ramen geplaatst (gemaakt door kunstenaar Jo Havenith uit Elkenrade), een cadeau van de bevolking van Eys aan pastoor Fons Kurris ter gelegenheid van zijn veertigjarig priesterfeest. In de ramen wordt het verhaal van de Emmaüsgangers verteld.

Op de voormalige begraafplaats aan de noordkant van de kerk, vindt u onder meer twee oude hardstenen kruizen en enkele mooie **gietijzeren kruizen** uit eind 19de, begin 20ste eeuw.

> Ga vanuit de kerk rechtsom langs de kerk de St. Agathastraat in.

Vroeger heette het hier 'De Pendiel', vermoedelijk genoemd naar een grote zwengel aan de pomp die hier vroeger bij het eerste huis aan de linkerkant stond.

Gietijzeren kruis

18de eeuwse vakwerkhuis

Huisnummer 3 is een wat terugliggend 18de eeuwse woonhuis in Kunradersteen met een rondbogig beeldnisje boven de ingang. De tuin aan de achterkant grenst aan de middeleeuwse kasteelberg (Abschnittmotte). De onderkant van het woonhuis op nr. 5 bestaat nog uit de oorspronkelijke Kunradersteen. Huis nr. 7 is een eind **18de eeuwse vakwerkhuis**. Het vakwerk is hier opgevuld met veldbrandsteen. De voordeurpartij hoorde vroeger bij huisnummer 9. De tekst onder het bovenlicht van de voordeur is van recente datum. Aan een gevel aan de rechterkant van de weg houdt een uithangbord de herinnering aan 'De Pendiel' levend.

> Ga voorbij huisnummer 11 het voetpad links in, houd links aan richting onderaardse groeve.

Aan de rechterkant ziet u eerst een oude grafsteen. Een paar meter verder is een Mariagrotje in de helling uitgekap, schuin daaronder bevindt zich de ingang van een afgesloten groeve. Mijnwerkers uit Eys maakten deze groeve aan het eind van WO II als schuilkelder voor de bevolking. De mijndirectie stelde het gereedschap ter beschikking. In de omgeving werd eind 1944 namelijk hard gevochten in verband met de opmars van de geallieerden voor de bevrijding van Zuid-Limburg en de inname van de stad Aken.

> Neem voorbij de groeve en vóór het **stenen bruggetje** de trap rechts omhoog naar het gebouwtje van het IVN (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie).

Als u voor het gebouwtje staat en omdraait, ligt meteen voor u de Boerenberg of Heureberg, op het restant van een zogenaamde 'Abschnittmotte'. In de 11de en 12de eeuw ontstond de 'Château à motte' of 'Kasteelberg': een kunstmatig opgeworpen heuvel, al dan niet omringd

door een omheining van palen of een stenen muur en/of een gracht. Boven op de heuvel stond aanvankelijk een houten, later een stenen gebouw waarin men zich ter verdediging kon terugtrekken. De naam 'Abschnittmotte' geeft aan dat de motte werd afgesneden van de uitlopers van het plateau. Voor de aanleg van deze motte op de Boerenberg werd een diepe gracht gegraven, waardoor een deel van de helling werd gescheiden van de hoogte. Zodoende ontstond de ronde steile motte. Met de afgegraven grond werd de motte verder opgehoogd. Hierop stond waarschijnlijk het vroegere kasteel van de Heren van Eys, dat in 1369 verwoest werd. De motte werd in later eeuwen voor een deel naar het zuiden afgegraven, mogelijk voor de winning van bouwsteen. Het restant heeft nu een beschermde status.

Naast de motte werd de oorspronkelijke St Agathakerk gebouwd, ongeveer op de plaats van het huidige IVN-clubgebouw. In 1732 werd onder in het dorp begonnen aan de bouw van de huidige kerk. De oude kerk werd in 1745 afgebroken. In 1862 werd een kapel gebouwd op de plaats van de oude kerk. Weer later raakte ook de kapel in verval en werd deze afgebroken. In 1958 werd op dezelfde plek het IVN-gebouw neergezet. Achter het gebouwtje staat de schietboom van schutterij St. Sebastianus van Eys.

Vorbij het IVN-gebouwtje aan de rechterkant ligt een grote steen naast het trappenpad. Dit is een gedenksteen die in 2008 is geplaatst bij de oprichting van de heemkundevereniging Eys. Op de steen is een chronogram uitgehakt. Een chronogram is een tekst waarin de grote letters als Romeinse cijfers beschouwd, samengesteld een jaartal vormen. De tekst is een herinnering aan het feit dat barones Guda in 1125 de burcht Eyra in Eys aan de abdij St. Jacques in Luik schonk.

> **Neem voorbij de steen linksaf het trappenpad naar boven; ga door het draaihekje en volg het pad rechtdoor naar boven tot aan het grote hek rechts: het begin van wijndomein Aldenborgh.**

De wijnbouw werd in deze omgeving zo'n 2000 jaar geleden geïntroduceerd door de Romeinen. De gemiddelde jaartemperatuur was toen bijna 2° C hoger dan nu! Aan het eind van de middeleeuwen werd het gemiddeld een paar graden kouder en verdween de wijnbouw. Door de verhoging van de gemiddelde jaartemperatuur is wijnbouw hier nu weer mogelijk. Sinds de jaren '50 van de vorige eeuw gebeurt dit dan ook; wijndomein Aldenborgh is er een voorbeeld van.

> **Draai bij de wijngaard om en neem het voetpad terug naar beneden, houd links aan (door het draaihekje) daal alle trappen af tot aan de St. Agathastraat. Ga hier linksaf.**

Stenen bruggetje

Vakwerkhuis met glas in lood ramen

St. Agathastraat nr. 17 is weer een woning in Kunradersteen. De omlijstingen van ramen en deur zijn van Naamse steen. De toprand van de zijgevel is hersteld, niet in Kunrader-, maar met de zachtere Maastrichtse mergelsteen. Dit is goed te zien aan de gladde, geschaafde afwerking van deze steen.

> **Ga bij de doorgaande weg (Mesweg) rechtdoor en blijf deze weg volgen. Sla na ± 500 meter, vlak na nr. 39, linksaf en tegenover nr. 39-A rechtsaf en volg het voetpad onderlangs de dalwand.**

Uit de hellingen aan de linkerkant van het pad, werd vroeger Kunradersteen gedolven. Dit gebeurde in dagbouw, dat wil zeggen dat de helling aan de buitenkant afgegraven werd. Ook hier werd in WO II in de helling een schuilkelder uitgegraven.

> **Ga aan het eind van het pad, voorbij de huizen, naar rechts (Kromhagerweg).**

Meteen links ligt een huis van Kunradersteen met deur- en raamomlijstingen van rode baksteen. Opmerkelijk is de westelijke gevel die geheel met leisteen is bedekt. Dit is vooral te vinden bij vakwerkbouw. Aan de westkant (waar de regen op staat) heeft de leem in het vakwerk namelijk de meeste last van verwerking. Vandaar dat die kant bedekt werd met planken, dakpannen of lei, zoals hier.

> **Steek de brug over de Eyserbeek over en ga aan het eind van de weg naar links, de doorgaande weg op (Mr. Dr. Froweinweg).**

Nr. 21 is een pand uit 1907 met aan de onderkant cementbedekking. Nr. 29 is een woonhuis in vakwerk met de westelijke gevel in Kunradersteen. **De ruiten zijn in het originele kleine glas in lood gevat.**

Nr. 53 is oorspronkelijk een gesloten hoeve in Kunradersteen. Boven de overdekte wagenpoort is het ankerjaartal 1792 te zien. Het complex is grotendeels vernieuwd. Het woonhuis ernaast (nr. 57) is ook in Kunradersteen. Voorbij huisnummer 57 ligt de toegangsweg tussen de twee pilaren met 'Goedenrade'. Op het infopaneel links staat informatie over het landgoed. Let op: het terrein is niet toegankelijk.

Kasteel Goedenrade

Samen met de oostelijker gelegen boerderij 'Vogelzang' vormde **kasteel Goedenrade** vroeger een grootleen van Valkenburg en leen van Eys. Later werd Vogelzang afgescheiden van Goedenrade. In 1243 wordt Goedenrade in leen gegeven aan Dirk Sceivart. In 1343 werd het als buitenleen van Valkenburg verheven door ene Mulrepas. Later werd het kasteel verwoest en weer opgebouwd.

Omdat Goedenrade een Valkenburgs leen was, kwam het kasteel bij de verdeling tussen de Spaanse en de Staatse Nederlanden in 1661 aan de Nederlanden toe. De rest van Eys bleef een vrije Rijksheerlijkheid die onder het Duitse Rijk viel. In 1764 begon de toenmalige bewoner, Baron von Geyer Schweppenburg, met de herbouw van het kasteel in de huidige vorm. Hij verkocht het aan de familie Von Thimus uit Aken die het van 1781 tot 1857 bewoonde. Daarna kwam het in het bezit van de Luikse familie Laloux.

In 1917 kocht Mr. Dr. Frowein, directeur van de Staatsmijnen, het. Deze liet het interieur van het kasteel in oude stijl vernieuwen. De erven Frowein verkochten het kasteel aan dr. Jan van Susante (directeur van het Venlose Océ - Van der Grinten) die het liet restaureren. In 1971 kocht het Limburg Landschap het gerestaureerde landgoed, een kasteel met een in Franse stijl aangelegde tuin, kasteelboerderij, gebouwen, bouwland, weiland en hellingbos.

Het oudste gedeelte van het huidige kasteel stamt uit 1777. Het is een rechthoekig gebouw met twee verdiepingen. Het dak wordt gevormd door een koepeldak met daarop een vierkant koepeltorentje met smeedijzeren windwijzer. Aan de zuidzijde een aanbouw uit de tweede helft van de 19de eeuw. De muren van het hoofdgebouw zijn afgewerkt met een pleisterlaag.

> [Vervolg de Mr. Dr. Froweinweg.](#)

Inrit met driehoekig fronton

Kasteel Goedenrade

In de bocht naar rechts ziet u links de U-vormige voorburch (kasteelhoeve) liggen. Deze stamt uit 1764. **De inrit is bekroond met een driehoekig fronton met het alliantiewapen.** Dit is een wapen waarbij het wapen van de man en dat van zijn echtgenote onder één kroon zijn gebracht.

> [Ga na de bocht rechtsaf richting het spoortunneltje.](#)

Nr. 58 is een oude pachtboerderij van het kasteel Goedenrade in Kunradersteen.

Spoorbaan Maastricht - Aken

iets verder ligt een spoortunneltje van de voormalige spoorbaan Maastricht - Aken. Toen in Nederland in de eerste helft van de 19de eeuw de spoorwegen tot ontwikkeling kwamen, was de Nederlandse overheid totaal niet geïnteresseerd in spoorwegverbindingen in of met Limburg. Vandaar dat particulieren uit Aken en Maastricht het initiatief namen tot het aanleggen van een spoorwegverbinding tussen die twee plaatsen. In 1846 werd een concessie verleend aan de Aachen - Maastrichter Eisenbahn Gesellschaft om een spoorverbinding aan te leggen van Maastricht naar Aken. In oktober 1853 vond de plechtige ingebruikname plaats. Het was de eerste internationale spoorwegverbinding in Nederland.

In Eys was een halte, gebouwd in 1901 (nu nog 'Eyser-Halte' genaamd). De trein stopte hier alleen als men dit van tevoren aan de conducteur had gevraagd. In 1947 werd de halte opgeheven, maar tot 1988 stopten hier nog regelmatig bedevaarttreinen met pelgrims uit Brabant die vanwege de H. Gerardus naar het klooster in Wittem gingen.

Gevel bedekt met leipeer

Huis met 'art deco' accenten

Patronaatsgebouw en pastorie

Hof van Holland

Het 'Miljoenenlijntje' dat iets verder naar het oosten in Simpelveld begint, werd in gebruik genomen in 1934. Het was een nieuwe verbinding tussen Simpelveld en Kerkrade om de voormalige Domaniale kolenmijn op het landelijke spoorwegnet aan te sluiten. De aanlegkosten van het circa twaalf kilometer lange traject bedroegen één miljoen gulden per kilometer, vandaar de naam. Sinds 1995 rijdt op het traject tussen Schin op Geul en Kerkrade een toeristische stoomtrein van de Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM).

> Ga direct voorbij de pachtboerderij aan de rechterkant (vóór het spoorwegtunneltje) rechtsaf het voetpad in. Dit pad gaat over in een verharde weg. Volg deze weg rechtdoor, via Op de Kamp gaat de weg over in de Hoebigerweg.

Op de Kamp 10 is gebouwd met Kunradersteen. Het heeft een opmerkelijk toegangsportaalje in vakwerk. Ook nummer 16 (hoekhuis) is van Kunradersteen. De deur en vensters hebben bakstenen omlijstingen. **De zuidelijke gevel is bedekt met een leipeer.**

> Na ongeveer 750 meter, bij het kruispunt met de Pastoor Duckweilerweg en de Zwartebrugweg, gaat de Hoebigerweg over in de Wezelderweg.

Links op de hoek van de Zwartebrugweg staat een vakwerkhuis uit de jaren '70 van de vorige eeuw. Vergelijk deze kaarsrechte vakwerkbalken eens met die van de boerderij aan de overkant! Deze boerderij is een 18de eeuws vakwerkpand met een onderkant van natuursteen tot zo'n 1,5 meter hoogte.

Het huis op nummer 22 stamt uit eind 19de, begin 20ste eeuw en bezit enkele **'art deco' accenten**. Het is een ruim huis in vijf traveeën (gelijke verdeling van de ramen in de gevel),

opgetrokken in rode baksteen. De benedenverdieping ligt boven de weg, zodat de voordeur met een tweezijdige trapopgang te bereiken is. In het verlengde van de vensterbanken en de bovenramen zijn geglazuurde witte, bruine, groene en blauwe stenen ter versiering aangebracht. Even verderop ziet u aan de linkerkant een huis van Kunradersteen en een daarmee verbonden huis (nr. 14). Dit zijn respectievelijk **het patronaatsgebouw en de pastorie** (begin 20ste eeuw). Bij de ingang van het voormalige patronaatsgebouw zit een gevelsteen met het jaartal 1907. De deur- en vensteromlijstingen van de pastorie zijn in Naamse steen.

> Volg de scherpe bocht naar rechts in de Wezelderweg tot de Wittemerweg.

Het huidige huisnummer 3 (rechts) is de voormalige school; nummer 1 was toen de woning van het 'hoofd der school'.

> Ga op de Wittemerweg naar links.

Hof van Holland (Wittemerweg 10)

Direct links op de hoek staat de **'Hof van Holland'**; van oorsprong mogelijk uit 1505. Het wordt ook 'I gen Hollend' genoemd. Het huidige gebouw is een hoeve in Kunradersteen uit de 18de en begin 19de eeuw. Het ligt rond een binnenplaats die toegankelijk is via de overdekte wagenpoort. De 18de eeuwse hoeve die aan nummer 10 is gebouwd (huisnr. 8), is ook weer in Kunradersteen en ligt rond een binnenplaats met twee wagenpoorten.

> Loop een klein stukje terug en u komt weer bij de kerk, eindpunt van de monumentenwandeling. Wij hopen dat u ervan genoten heeft.

Kennismaken met Limburgse streekproducten, wijnen, likeuren, bieren, Limburgse CD's, boeken, outdoorartikelen, Limburgse kunst en nog veel meer kan in de VVV Limburg Winkels. Deze treft u aan in Epen (Julianastraat 15), Heerlen, Sittard en Valkenburg aan de Geul.

De overige VVV infopunten in de gemeente Gulpen-Witterm vindt u in
> Eys (Café-Zaal 't Trepke, Mesweg 13), > Gulpen (Dorpsstraat 27) > Mechelen (Ijzerwaren A gen Vogelsjtang, Hoofdstraat 61) > Wijlre (Eetcafé/Terras A gen Baan, Parallelweg 30).

Info

Telefonische informatie tijdens kantooruren: 0900-555 9798 (€ 1,- p.g.)

I. www.vvvzuidlimburg.nl / E. info@vvvzuidlimburg.nl

I. www.gulpen-witterm.nl / E. info@gulpen-witterm.nl

Colofon

Deze brochure is een uitgave van de Gemeente Gulpen-Witterm in samenwerking met VVV Zuid-Limburg. Wij hebben deze brochure met de meeste zorg samengesteld. Alle informatie hierin wordt echter verstrekt zonder aansprakelijkheid onzerzijds.

© VVV Zuid-Limburg 2009.

Coördinatie & algemene tekst

Gemeente Gulpen-Witterm; Wendy van Zanten, Brunssum en VVV Zuid-Limburg

Fotografie Gemeente Gulpen-Witterm en Al Rekkó, Wijlre

Grafisch ontwerp Het Vormlab, Heerlen

Cartografie Anyway Productions, Heinekenzand

Druk Kontinu, Sittard

Met dank aan galerie de Auw Sjoekelaatfabriek en werkgroep Open Monumentendag Gulpen-Witterm.